

שמירת הלשון

בירור מידע חיוני על אדם לתועלת - לשון הרע

ד, יא

הרב חיים סבתו

שמירת הלשון, הלכות לשון הרע כלל ד, יא

א' וידע עוד עקר גדול בענינים אלו, אם אחד רוצה להכניס את חברו בעניניו, כגון, לשקר ולמלאכתו או להשתתף עמו או לעשות שדוך עמו וכל כהאי גוונא (וכל כיוצא בזה), אפלו לא שמע עליו עד עתה שום רעה, אפלו הכי (פרוש: אעפ"כ) מתר לדרוש ולחקר אצל אנשים על מהותו וענינו, אף ד יכול להיות, שיספרו לו גנותו, אפלו הכי מתר, כיון דכוננתו לטובת עצמו לבד, כדי שלא יצטרך אחר כך לבוא לידי הזק ולידי (מד) מצה ומריבה וחלול ה', חס ושלום. אך נראה לי, שצריך שיודיע למי ששואל מאתו עליו, שרוצה לעשות שדוך עמו או כל עניני השתתפות וכנ"ל, ובזה לא יהיה עליו שום חשש אסור לא מפני שאלתו, שהוא אין מתכונן לגנותו רק לטובת עצמו כאשר בארנו, (אך יזהר שלא יאמין את תשובתו בהחלטה מפני קבלת לשון הרע רק דרך חשש בעלמא לשמר את עצמו), וגם אין לו שום אסור מפני תשובת חברו דנימא דעבר בזה על "לפני עור לא תתן מכשול", כי אף אם יספר עליו חברו את עצם גנותו, אין הוא עושה בזה אסור גם כן, כיון שגם הוא אינו מתכונן בתשובתו לספר גנותו של חברו, רק הוא אומר האמת בכדי להיטיב עם זה השואל מאתו עצה בענין זה, כאשר בארנו במקום אחר, דזה מתר מן הדין, אך מאד יזהר שלא לגזם את הדבר, יותר מכפי שהוא יודע את ברור הדבר, ועוד איזה פרטים הנצרכים לזה, ועין לקמן בכלל ט' בהלכות רכילות מענין זה. * אבל אם לא יודיע לחברו את סבת דרישתו, ויעשה עצמו כמתנפר, כדי שיודיע לו בטוב מהותו של אותו האיש, נראה פשוט דעובר בזה על "לפני עור", שעל ידו יעשה חברו אסור אם יספר עליו דברים של דפי אפלו אם אמת הוא, כאשר בארנו במקום אחר, דאסור לשון הרע הוא אפלו על אמת לכל הפוסקים, ולא נתן להאמר רק אם מכון שעל ידי ספורו בגנותו, (מה) יצמח מזה טובה לאחר, אבל בלא הכי לא, ואף שעל ידי ספורו נסבב טובה לאחר, מכל מקום (מו) הוא לגנותו התכונן, על כן צריך לעשות כמו שכתבנו.

ב' עוד זאת צריך לזהר מאד, שלא ידרש את מהותו וענינו אצל מי שהוא משער שהוא שונאו, ואפלו איננה שנהא גמורה, רק שגם הוא באותו אמנות ובאותו עסק, כידוע, בעונותינו הרבים, שכל אמן וכו', כי מלבד שלא יבוא לו שום תועלת מזה, דרגיל הוא לשקר לגמרי או לפחות לגזם את הדבר מחמת שנאתו, עוד הוא מביאו בזה ללשון הרע גמורה, כי הוא בודאי יכון בתשובתו מחמת שנהא, הגם שיאמר לך בפיו, שתשובתו איננה מחמת שנהא, רק שלא יוכל לראות ברעה שיגיעך על ידי זה אבל בלבו לא כן יחשוב.

ג ואולם באמת אין אנו צריכין לתשובה זו כלל, שכאשר יבוא לחברו ויאמר לו אחי אמר לי ענין אחד שאני רוצה לדרש מעמך, ולא תגזם את הדבר, רק תאמר לי כפי מה שאתה יודע, ולא יהיה עליך אסור אם תגלה לי כי כונת שנינו הוא רק לתועלת ולא

דף מקורות

לגנות למי, ואני מבטיחך שלא יודע ממני דבר, ואחר כך יציע לו את הענין, בודאי ישיב לו האמת בזה. ורב העולם נכשלים בזה, בעונותינו הרבים, בענין שדוך וכדומה שרוצים לידע עצם מהותו של המשתתף עמם, ורוצים לדרש ולחקר, הם מתנכרים ועושין עצמן כאלו אין נוגע להם מזה שמץ דבר, ועושין בזה אסור שמביאין את חבריהן ללשון הרע, ועוד יותר עושין שאין מתחילין לשאל על מי שרוצים להשתתף עמו, רק על אנשים אחרים, הכל כדי שלא יבינו שיש להם שום נגיעה בזה, ומתוך זה מביאין לחבריהם לדבר לשון הרע גמורה על הרבה אנשים, שאין שום תועלת נצמח מזה, על כן צריך לעשות כמו שכתבנו. אך בעצם הדין איך להשיב ומתי להשיב וכל פרטיו יתבאר לקמן, אם ירצה ה', בחלק ב' כלל ט' בארכה. וכן יקרה כמה פעמים, שאחד דורש על בנו או קרובו, הדר בעיר אחרת, את מצבו וענינו, ובתוכם שואל גם כן על תורתו, אם הוא לומד עדין או לא, הנה על פי דין הוא כך, אם דעתו בשאלתו הוא כדי שיהיה מזה תועלת על להבא, דהינו, אם יודע לו שפרש מן התורה, יזרזנו על להבא, בודאי מתר ונכון הדבר, וגם הנשאל צריך להשיב לו האמת (וכזה איתא בערכין ט"ז: הרבה פעמים לקה עקיבא על ידי וכו'), ובלבד שיודיענו השואל מתחלה שהוא קרובו ורוצה לידע האמת, שבזה יוסר עון לשון הרע מן המשיב ו"לפני עור" מן השואל, אבל מה שרגילין העולם, כשאחד עוקר דירתו מעירו לעיר אחרת, ואחר כך כשרואה את אחד מעירו הראשונה הוא חוקר ודורש אחר כל אנשי העיר בכלל, ובפרט על מצבם ותהלוכתם בדברים, שבין אדם למקום ובבין אדם לחברו, אם הם לטובה או לרעה, ובפרט שואל על בני בעלי בתים בעלי תורה, אשר היו לפניו, האם לומדים עדין תורה או פרשו הימנה, ובספור כזה אין שום התר מהתרים הנ"ל, כי השואל אין כונתו כדי שילך אחר כך ויוכיח את אנשי עירו הישנה, ובפרט המשיב לו בודאי אין כונתו לזה, וספור כזה הוא מערב בלשון הרע מראשו ועד סופו, כי הוא דורש אחר כל אחד ואחד מאנשי עירו, ויש לו מדה מיחדת על כל אחד ואחד איך לתארו ביראת ה' יתברך ואיך להגבילו במדותיו. הבט נא וראה למעלה בהפתיחה כמה לאוין ועשין עובר, כשמספר או מקבל לשון הרע על אחד מישראל, ובפרט בהספור הנ"ל, כל שיתרבו האנשים בעיר, ויתרבה הספור ירבו הלאוין והעשין עליו. ועל כל אחד ואחד יצטרך לתן דין וחשבון, על כן השומר נפשו ירחק מזה עד מאד.